

Марио де Са-Карнеиро
ИСПОВЕДТА НА ЛУСИО

Книгата е објавена со финансиска поддршка од:

GOVERNO DE
PORTUGAL

SECRETÁRIO DE ESTADO
DA CULTURA

DIREÇÃO-GERAL DO LIVRO, DOS ARQUIVOS E
DAS BIBLIOTECAS

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Mário de Sá-Carneiro, A CONFISSÃO DE LÚCIO

Превод од португалски јазик
Наташа Сарџоска

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на
делови или на целото издание во печатени или електронски
медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Марио де Са-Карнеиро

ИСПОВЕДТА
НА ЛУСИО

Скопје, 2015

*На
Антонио Понсе де Леао*

„... така бевме ние темни двајцата, никој од нас не знаеше добро дали другиот не беше тој самиот, дали несигурниот друг би живеел...“

Фернандо Песоа
Во Шумата на Отуѓеноста

Поминаа десет години затвор за едно кривично дело што го немав сторено и за кое, имено, никогаш не се бранев, мртов за животот и за соништата... на ништо не можејќи веќе да се надевам и да посакувам нешто што и да било – јас решив конечно да ја направам мојата исповед: односно, да ја докажам мојата невиност.

Можеби нема да ми верувате. Секако дека нема да ми верувате. Но, не е ни важно. Мојот интерес денес, кога решавам да извикам дека не го убив Рикардо де Лоуреиро, е ништожен. Немам семејство; немам потреба да ме рехабилитирате. Впрочем, човек што десет години бил на робија, никогаш не може да се рехабилитира. Оваа е ед-ноставната вистина.

И оние, кои читајќи го она што ќе биде изложено, ќе ме прашуваат: „Но, зошто не си се исповедал кога било време? Зошто не си ја докажал својата невиност на суд?“, ним би им одговорил: „Мојата одбрана беше невозможна. Никој не би ми верувал. И би било бескорисно да се прикажам како лажго или болен... Освен тоа, морам да признаам, по случувањата во кои бев вмешан во тој период, бев толку исцрпен што затворот за мене тогаш дури и беше нешто што ми се насмевнува-

ше. Тоа беше заборавот, спокојот, сонот. Беше тоа крај како и кој било друг крај – завршеток за мојот урнат живот. Сиот мој немир беше, всушност, содржан во сознанието дека судењето завршило и дека треба да се почне издржувањето на казната.

Покрај тоа, мојата судска постапка беше брза. Ах! Случајот беше јасен... Јас ниту одрекував ниту признавав. Но, кој молчи одобрува... И сите наклонетости беа на моја страна.

Кривичното дело беше, како што беа и жалале весниците од тоа време, едно „страсно кривично дело“. *Cherchez la femme*¹. Потем, жртвата еден поет – уметник. Жената ќе стане романтична откако ќе исчезне. Јас бев херој, на крајот од краиштата. Херој со своите дамки таинственост, што всушност најмногу ми даваше ореол и сјај. Поради сето ова, независно од убавиот говор на одбраната, поротата ми овозможи олеснителни околности. И мојата казна беше куса.

Ах! Навистина беше куса – најнапред за мене... Тие десет години летнаа како десет месеци. Имено, во суштина, часовите не можат никогаш да имаат дејство врз оние кои живееле за време на оној еден миг што го запалил сиот нивен живот. Достигнувајќи го најголемото страдање, веќе ништо не може да ни причини страдање. Штом сме ги почувствувале врвните сензации, ништо повеќе нема да може да ни причини осцилации. Едноставно, овој врвен миг ретко кои човечки суштества би можеле да го преживеат. Оние што го преживеале се, како и јас, мртвите-живи, или – едвај – очајните кои, честопати, завршуваат самоубивајќи се.

¹ (фр.) Барајте ја жената. (Заб.на прев.)

И покрај сè, не сакам да знам дали најголема-та среќа е токму во тоа што не постои толкав миг. Оние кои не го преживеале, имаат мир – можно е. Во меѓувреме, не знам. Но вистина е дека многу-мина го чекаат овој славен момент. И веднаш по-тоа, сите стануваат несреќни. И наеднаш, поради тоа, независно од сето ова, јас се гордеам што сум го живеел.

Но, да ставиме крај на химерите. Јас не пишувам расказ. Јас само посакувам јасно да ги изложам фактите. А за јаснотијата, ќе се вдадам во лоша патека – ми се чини. Освен тоа, колку и да сакам да бидам луциден, мојата исповед ќе биде – сигурен сум во тоа – најнекохерентна, највознемирувачка, најмалку луцидна.

Но, едно нешто можам да ви гарантирам: додека се исповедам, нема да пропуштам ниту еден детаљ, та колку и да е тој мал, или привидно безначаен. Во случаи како овие што се обидувам да ги објаснам, светлината може да се роди само од една голема сума факти. И тоа се само фактите за кои ќе ви говорам. Од овие факти, кој сака, ќе си ги извлече своите заклучоци. За мене, јас изјавувам дека никогаш не сум се обидел. Би се загубил, несомнено.

Но, она што уште еднаш би кажал, околу мојот чесен збор, изјавувам дека само ја кажувам вистината. Не е важно дали ми верувате, но, јас само ја кажувам вистината – па дури и кога таа е неверојатна.

Мојата исповед е вистински документ.

1

Во 1895, не знам како, се најдов себеси како студирам право на Универзитетот во Париз, или поточно, не учејќи. Скитник дури уште од мојата младост, откако се обидов со разни цели во мојот живот и од сите подеднакво се откажав – гладен за Европа, дозволив да ме понесе големиот главен град. Набрзо се изолирав во прилично уметнички опкружувања, и Гервасио Вила-Нова, што јас едвај го познавав во Лисабон, ми стана другар во секое време од денот. Интересна личност имаше тој голем пропаднат уметник, или подобро кажано, скроен за пропаст.

Неговиот физички изглед вознемируваше, истоштен и исушен, и неговото тело со скршени нокти имаше застрашувачки стилски обележја на хистерична и опојна женственост, а другпат – некогаш, пак сосема различно, на горчлив аскетизам. Косите му беа пораснати, му ја покриваа широката и цврста глава, ужасна, потсетуваше на мачен појас, на модри откажувања; му го покриваа челото, бранувајќи се, беа само нежност, вознемирувачка нежност на позлатени грчеви и суптилни бакнежи. Се облекуваше секогаш во

црно, широки одежди, каде што се гледаа неговите свештенички маки – белег убедливо даден со тесната, ниска, затворена јака. Не беше загадочно неговото лице – напротив – главата му беше покриена со косата или со шапката. Во меѓувреме, многу чудно, во неговото тело имаше тајна – тело на сфинга, во ноќи на месечева светлина. Тоа суштество не ни се врежува во сеќавањето со своите кривки физиономиски белези, туку поради својот чуден профил. Поради сите разноликости тој се издвојуваше, беше гледан, озборуван – и сега, во суштина, неговата силуета на прв поглед се чинеше дека не треба забележително да се издвојува: оти мантијата беше црна – само еден крој малку претеран – косата не беше скандалозна, иако беше толку долга; а капата, една беретка – извонредна, беше сигурно – дотолку повеќе што, во секој случај, многу уметници ја носеа, речиси и да беше иста.

Меѓутоа, навистина околу неговата фигура имаше ореол. Гервасио Вила-Нова беше оној што го гледавме на улица, велејќи: онаму, некој треба да оди. Целиот таков ги маѓепсуваше жените. Секоја мома го следеше со восхитен поглед кога уметникот, надмен и мршав, ги истражуваше кафулињата... Но, тој поглед, во суштина, беше повеќе од она што жените го вперуваат кон припадничките на истиот пол, прекрасни и сочни, полни со скапоцени камења...

„Знаете, мој драг Лусио“, ми кажуваше скулпторот, многупати, „не сум јас тој што никогаш не ги поседува моите љубовници; тие се оние што ме поседуваат...“

И додека ми говореше, уште повеќе светкаше неговиот пламен. Тој беше воодушевувачки

соговорник, восхитувачки во своите грешки, во своето непознавање, што веднаш знаеше да го одбрани, секогаш победоносен; во своите бунтовни и прекрасни мислења, во своите парадокси, во своите шеги. Едно надмено суштество – ах! Несомнено. Од оние суштества кои се врежуваат во сеќавањето – и нè вознемируваат, нè опседнуваат. Сал оган! Сал оган!

Во меѓувреме, ако го проучувавме со нашата интелигенција, и двај со нашата растрепереност, ќе видиме брзо дека, за жал, сè се сосредоточува во овој ореол, а тоа беше неговата генијалност – можеби зашто беше претерано блескав – се трошеше самиот во себеси, неспособен да се згусне во едно дело – раштркан, скршен, вжештен. И така и се случи, со причина. Не беше пропаднат зашто имал храброст да се сотре и скрши.

Кон едно суштество како тоа, не можеше да се има приврзаност, иако, во суштина, тој беше исклучително момче: но, уште и денес се потсетувам со носталгија на нашите разговори, нашите ноќи во кафулињата – и конечно успевам да се убедам дека, да, навистина, судбината на Гервасио Вила-Нова беше најубавото нешто: а тој, еден голем, еден генијален уметник.

* * *

Мојот пријател имаше многу односи во уметничката средина. Писатели, литерати, сликари, музичари, од сите земји. Едно утро, влегувајќи во мојата соба, ми се отвори:

„Знаеш, мој драг Лусио, вчера ме запознаа со една многу интересна Американка. Замисли, многу богата жена што живее во зграда, која намерно

наредила да се изгради на местото каде постоеле два големи двора што таа ги срушила – и тоа, замисли си, среде големиот булевар кој минува низ Булоњската Шума! Убава жена. Нема збор. А, со неа ме запозна оној сликарон со сините очила. Се сеќаваш? Не знам како се вика тој... Можеме да ја сретнеме секое попладне во павилјонот Арменонвил. Таа милува да оди таму на чај. Сакам и ти да ја запознаеш. Ќе видиш. Елтен е интересна!“

Следниот ден – едно прекрасно попладне во зима, млако, исполнето со сонце и сино небо – си земавме една кочија, таму се упативме на кај големиот ресторан. Седнавме; нарачавме чај... Десет минути не беа поминале, и ете како Гервасио почна да ме допира за раката. Една група од осум луѓе влезе во салата – три жени, пет мажи. Од жените, две беа русокоси, малечки, со розеникаво-белуздава кожа; со складни тела, сензуални – наликуваа на многу мили и пријатни Англичанки. Но, другата, навистина, таа беше нешто нереално, речиси ’ко на сон, во нејзе имаше нешто загадочно убаво. Висока, слаба жена, со долго лице со потемнета кожа – и магична коса, со една јарка руса вжарена боја, и блескава. Нејзината личотија беше една од оние убавини што влеваат страв. И не случајно, лошо ја погледнав, и мојот впечаток беше со страв – страв што наликува на оној страв што го чувствуваме кога сме лице во лице со некој што сторило некое огромно и монструозно дело.

Таа седна без никаков шум; но, набрзо, кога нè здогледа, побрза да ги пружи рацете кон скулпторот:

„Драг мој, мило ми е што се запознавме... Вчера ми зборуваа многу убави работи за вас...“

еден ваш сонародник... еден поет... Г-дин Де Лоуреиро, ми се чини дека беше...”

Беше тешко да се сети на португалското име среде тој измешан одговор.

„Ах... не знаев дека е во Париз“, пропелтечи Гервасио.

А на мене, откако ме претстави на странкињата:

„Вие го знаете? Рикардо де Лоуреиро, поетот на жарот...”

Оној којшто никогаш не му проговорил, којшто го знае од видување, и најнапред, којшто силно му се восхитувал на неговото дело.

„Да... јас не зборувам за тоа... добро знаеш, за мене таа уметност веќе мина. Не ме интересира веќе... Читај ми ги дивите, човек, еј во бестрага веќе!...”

Тоа беше доблест на Гервасио Вила-Нова: да фали една најнова псевдо-книжевна школа – Дивјаштвото, чишто новини се состоеја во неговите книги, кои беа печатени врз разни хартии и со разни бои, во необична типографска структура. Исто така – а тоа беше она што најмногу го поттикнуваше мојот пријател – дивите поети и писатели, поништувајќи ја идејата за „тоа блуење“, ги пренесуваа своите емоции исклучително низ играта со слоговите, со рапави и чудни онома-топеи: создавајќи дури и некои нови зборови, коишто означуваа нови нешта, и чијашто убавина, според нив, се состоела само и токму во тоа што не значеле ништо... Впрочем, до тој степен што се чини дека едвај можела и да се објави книга од оваа книжевна школа. Извесен руски поет со извртено име тешко за изговор. Книга што Гервасио

сигурно не ја прочитал, но, којашто и понатаму не се уморувал да ја фали и слави, извикувајќи го страшниот, генијалец...

Чудната жена нè повика кон нејзината маса и ни ги претстави своите другари, кои уште не ги познававме: новинарот Жан Лами, од Фигаро, холандскиот сликар Ван Дерк и англискиот скулптор Томас Вествуд. Другите двајца беа американскиот сликар со сини очила и вознемирувачкиот гроф од Наудеираш, русокос, деликатен, површен. А, што се однесува до двете девојки, само ни го кажа ова:

„Џени и Дора“.

Разговорот одеднаш стана многу одмерен и банален. Се говореше за моди, се разговараше за театар и музички сали, со многу уметност како зачин на сето тоа. И оној што најмногу се разликуваше, кој во суштина најмногу зборуваше, тоа беше Гервасио. Ние само се ограничувавме – како што и им се случуваше на сите, пред него, пред неговата јачина и интензитет – само да го слушаме, или, кога беше тоа можно, да се побуниме. А тоа значеше: му дававме прилика тој да блесне...

„Знаете, драг мој Лусио“, еднаш ми раскажуваше скулпторот, „Фонсека рече дека е вистинско мајсторство да ме придружуваш. Тоа е тешка умешност, заморна. Зашто јас секогаш зборувам; не го оставам соговорникот да се одмори. Го обврзувам да биде силен, да ми одговара... Да, се согласувам дека моето друштво е напорно. Во право сте вие“.

Вие – да се забележи во заграда – бевте сиот свет, освен Гервасио... А, Фонсека, впрочем, еден сиромашен сликар од Мадеира, „државен пензио-

нер“, со куса брада, вратоврска – панделка, луле – секогаш стишен и мирен, носталгично набљудувајќи го просторот, во потрага можеби по својот загубен остров... Едно свето момче!

Откако надолго и нашироко се разговараше, најмногу за театарот, и Гервасио изјави дека актерите – дури и најголемите како Сара, Новели – не можеа да бидат сфатени како лоши актери и комедијанти, вистински интелектуалци коишто си ги научиле своите улоги, и гарантираа – „веруваа моите пријатели дека е така“ – дека вистинската уметност постои само меѓу акробатите; тие акробати коишто беа едни од неговите миленици и за коишто, ноќта кога се сретнавме во Париз, наскоро ми раскажа, во доверба, една жална приказна: неговото грабнување од една дружина акробати, кога имал две години и родителите го беа пратиле, варварски, кај некоја дадилка од Естрела, сопруга на керамичар, од кого тој ќе ја наследи неговата наклонетост кон скулптурата, и на кого, навистина, поради една замена на бебешки легла, беше дури и можно да му е син – разговорот се слизна, не знам како, кон плотта на уметноста.

И тогаш чудната Американка веднаш се побуни:

„Јас мислам дека зборувате за улогата на плотта во уметноста затоа што, мои пријатели, плотта е уметност – и, можеби, дури и најубава од сите. Но, сепак, до ден денешен ретки се оние коишто ја негувале во тој дух. Ајде, дојдете тука, кажете ми: да се трепери во грчевите на муграта, во екстази на пламен и жолтеникаво – црвени искри на немир – не ќе ли е тоа некакво наежено задоволство, многу повеќе интензивно и силно отколку нејасното студенило на убавината што

може да ни го пробуди едно совршено масло на платно, една бронзена поема? Нема сомнеж, верувајте ми. Но, она што е навистина важно е човек да знае да вибрира во тие грчеви, да умее да ги предизвикува. Тоа е она што никој не го знае; тоа е она на што никој не мисли. И така, за сите, задоволствата на сетилата се луксуз, и се содржат во брутални преградки, влажни бакнежи, одбивни, лепливи милувања. Ах!, но, оној што беше голем уметник и којшто како суровина ја земал плотта, какви ли нереални дела на восхит не би воздигнал!... Го имаше огнот, светлината, воздухот, водата, и звуците, боите, вкусовите, наркотиците и свилата – толку неоткриени нови сензуалности... Колку ли само јас би се гордеел да бидам таков уметник!... И сонувам голема забава во мојата магична зграда, каде што би ве воодушевил со екстаза и сласт... каде што би ги спуштил врз вас таинствените трепети на светлината, на разнобојните огнови – и вашето месо, тогаш, ќе го сети конечно огнот и светлината, мирисите и звуците, навлегувајќи во светлината и ширејќи ги мирисите, испарувајќи ги, убивајќи ги!... Имено, никогаш не сте се обиделе во чудната плот на огнот, во перверзноста на водата, во порочната суптилност на светлината?... Јас ви признавам дека чувствувам вистинска сексуална возбуда – но, на духовните копнежи на убавината – кога ги брцнувам моите нозе цели голи во водите на некој вир, кога контемплирам гледајќи во распламено огниште, кога го препуштам моето тело да се осветли со електрични текови, светли... Мои пријатели, верувајте ми, не ги доживувајте ’ко да се варвари, оние што вие сметате дека се најбеспрекорните, најсложените уметници!“